8

ఒక రాజకీయ కథ

నేను చేసిన తప్పేమిటో అర్థం కావటం లేదు. జరిగినదానిలో ఏ కొంచెం పొరపాటున్నా దానిని ఆపటం, మరింకో విధంగా మార్చటం నా చేతుల్లో ఉన్నా నాకింత కోపం రాదని చెప్పగలను.

ఇలాంటి కష్టమే నా భర్తకు వస్తే ఆయనకెంత సహకరించాను. ఎంత ఓదార్చాను. ఎలా గుండెల్లో దాచుకున్నాను. ఆ రోజు సాయంత్రం నాకింకా గుర్తుంది. మామూలు గుర్తు కాదు. కళ్ళకు కట్టినట్టు ఉంది.

మా పెళ్ళి జరిగి అప్పటికి సంవత్సరమయింది. ఆ సంవత్సర కాలంలోని నా జీవితాన్ని పరామర్శించుకుంటూ ఆయన చొక్కాలకు గుండీలు కుడుతున్నాను.

ఆయన పేరు మొదటిసారిగా మా పెదనాన్న నోటిమీదుగా విన్నాను. మా పెదనాన్నే నాకీ సంబంధం తెచ్చారు. మధుసూదనరావనే పేరు ఎంత అందంగా మధురంగా, పవిత్రంగా, మనసుకెంత ఉల్లాసంగా వినిపించింది. పదే పదే ఆ పేరు నా మనసులో ప్రతిధ్వనించింది. నేనిన్నాళ్లూ ఎదురు చూసిన నా జీవిత సాఫల్యం ఈ పేరులోనే ఉందని నాకనిపించింది. మూడేళ్ళుగా ఏ పేరు నా పేరుకి జత కలుస్తుందా అని

నిరీక్షిస్తున్నానేమో, నా నిరీక్షణ ఫలించిందని సంబరపడ్డాను. ఆ క్షణం నుంచీ నేను పుట్టి పెరిగిన ఇంటిని పరాయి ఇల్లుగా భావించాను. మరో నెలలో నేను మా ఇంటికి వెళ్ళిపోతానని నిశ్చింతగా నిట్టూర్చాను. అది హఠాత్తుగా అనుకున్న మాట కూడా కాదు. అప్పటికి మూడేళ్ళుగా మా అమ్మ ఇంటిలో నేనే చిన్న మార్పు చేసినా అది తనకు నచ్చకపోతే "మీ ఇంటిలో నువ్వలా చేద్దువుగానిలే, ఈ ఇంట్లో ఇలా జరిగిపోనీ" అంటుండేది. నా ఇష్టం వచ్చినట్లు అమర్చుకోటానికి నాకో ఇల్లు వేరుగా ఉంటుందని క్రమంగా అర్థమై ఆ ఇంటి కోసం ఎదురు చూడసాగాను. చివరికి ఆ ఇల్లు హైదరాబాదు లోనని తెలిశాక నా ఆనందం ఏమని చెప్పను. హైదరాబాదు, మధుసూదన్ – ఈ రెండు పేర్లూ మనసులో మెదిలినప్పుడల్లా నా పెదవుల మీదకి చిరునవ్వు ఎలా పాకేదో మా చెల్లి ఎగతాళి చేస్తూ చెప్పేది. అది విని నా ముఖం సిగ్గుతో ఎరుపెక్కేది.

మధుసూదన్‌కి యాభైవేలు కట్నం ఇవ్వటానికి మా వాళ్ళు ఒప్పుకున్నారు. ఆ సంగతి నా స్నేహితురాళ్ళందరితో చెప్పుకున్నాను. బి.ఎ. పరిక్షలు రాసి పెళ్ళి కోసం ఎదురు చూస్తున్న నా స్నేహితుల మధ్య ఎప్పుడూ పెళ్ళి కబుర్లే దొర్లేవి. అందరిలో నాకే ముందు సంబంధం కుదిరిందేమో, నాకు కాస్త గర్వంగా ఉండేది. కట్నం సంగతి విని నా స్నేహితురాళ్ళలో కొందరు "అమ్మో అంతా!" అన్నారు. మరికొందరు "చౌకలో మంచి మొగుడ్ని కొట్టేశావ"న్నారు. ఒకమ్మాయి మాత్రం "కట్నం ఎందుకం"టూ వితండవాదం చేసింది. పెళ్ళి చేసుకుని నేనతనికి సుఖాన్నిస్తానట, చాకిరీ చేస్తానట, పిల్లల్ని కంటానట, వాళ్ళకు మళ్ళీ అరవ చాకిరీ చేస్తానట, ఇన్ని పనులు చెయ్యాల్సిన నీకు, ఇన్ని బాధ్యతలు నెత్తినేసుకుంటున్న నీకు అతను కట్నం ఇస్తే అర్థముందిగానీ, నువ్వెందుకివ్వాలి కట్నం అని వితండవాదం మొదలుపెట్టింది. అసలు పెళ్ళి విషయాన్ని, నాకతనితో ఏర్పడబోయే పవిత్రబంధాన్ని అంత మొరటుగా అర్థం చేసుకుంటున్న ఆ పిల్లను చూస్తే నాకు ఒళ్ళు మండిపోయింది. "నేను మాత్రం సుఖపడనా, చాకిరి నా కోసం కూడా కాదా? పిల్లలు పుడితే వాళ్ళు నా పిల్లలు కాదా" అని అడిగాను, ఆమె వక్ర దృష్టి ఎంత దూరం పోతుందో తెలుసుకుందామని. "అలా అయితే మరి యాభైవేలెందుకు ఇద్దరూ సుఖపడటానికి" అంది లాపాయింటు లాగుతున్న దానిలా. ఇలాంటి కుతర్కం చేసేవాళ్ళకేం చెబుతాం, చెబితే మాత్రం వాళ్ళ తలకెక్కుతుందా అనుకుంటూ, "అది ఆచారం – నాకూ మా వాళ్ళకూ లేని అభ్యంతరం నీకెందుకు" అన్నాను. ఆ పిల్ల "ఎందుకో పెళ్ళయ్యాక నీకే తెలుస్తుందిలే" అని వెళ్ళి పోయింది.

కానీ, పెళ్ళయ్యాక నాకేం తెలియలేదు. పెళ్ళి సలక్షణంగా జరిగిపోయింది. పెళ్ళి పీటల మీద ఆయనను మొదటిసారిగా చూసిన మధురక్షణాన్ని నేనెప్పటికీ మరచి

పోలేను. ఆయన ఫోటోలో కంటే అందంగా ఉన్నారు. ఆయనా, ఆయన పేరు, ఆయన తోడు, నా జీవితం అంతా మధురమేనని నాకు నమ్మకంగా అనిపించింది. పెళ్ళిలో ప్రతి పనీ ఎంతో పవిత్రంగా – త్రికరణశుద్ధిగా అంటారే, అలా చేశాను. మాంగల్యాన్ని భక్తిగా కళ్ళకద్దుకుని నా గుండెల్లో దాచుకున్నాను. నా జీవితానికి పట్టిన మహా అదృష్టం, నాకు లభించిన అపురూప వరం ఆ మాంగల్యమేననుకున్నాను. ఆయన జీవిత సహచరిగా కష్టసుఖాలలో భాగం పంచుకోవాలని ఎంత చిత్తశుద్ధితో అనుకున్నా నంటే తర్వాతి రోజుల్లో ఏ కొంచెం బాధకలిగినా పెళ్ళిరోజు నేను తీసుకున్న నిర్ణయం గుర్తు తెచ్చుకుని, ఆ కష్టాన్ని దిగమింగి సంతోషంతో ఆయనకు సహకరించేదాన్ని. భార్యాభర్తల అనురాగాన్ని గురించీ భర్త యెడల భార్య పాటించాల్సిన ధర్మాల్ని గురించీ నాకప్పటికే చాలా తెలుసు. "ప్రేమ నిండిన ఇల్లే నవ స్వర్గముగా విలసిల్లు" అనీ, "మల్లెతీగ వంటిదీ మగువ జీవితం. చల్లని పందిరి ఉంటే అల్లుకుపోయేను" అనీ చిన్నప్పటి నుంచీ పాడుకుంటూనే ఉండేదాన్ని. అలాంటి విషయాలతో నిండిన పాటలూ, కథలూ, నవలలూ నాకెంతో ఇష్టం. నేను కూడా మధుసూదన్‌ని లతలా అల్లుకుపోయి నిశ్చింతగా, భద్రంగా బతుకుతున్నాననే తృప్తి కంటే కావలసిందేముంది?

అయితే ఇదంతా చాలా తేలికగా, సునాయాసంగా జరిగిపోలేదు. పెళ్ళి రోజున ఉన్న పవిత్ర భావాన్ని నిలబెట్టుకోటానికి నేను చాలా యుద్ధం చేశాను. ఆయన అలవాట్లు నా అలవాట్లకు పూర్తిగా భిన్నం. ఆయనకు శుభ్రత తక్కువ, తన పరిసరాలన్నీ గందర గోళంగా, చెత్తతో ఉంచుకోవటం అలవాటు. నా శుభ్రత ఆయనకు విసుగ్గా ఉండేది. ఆరునెలల్లో నేనూ, ఆయనలా తయారవటానికి చాలా ప్రయత్నం చేశాను. మా పక్కింటావిడకు నాలా శుభ్రం గురించి పిచ్చిలేదు. వాళ్ళాయనకు మాత్రం ఏకాస్త దుమ్మూ, మురికీ చూసినా పిచ్చెక్కిపోతుంది. ఆమె హడలిపోతూ అన్నీ ఆయనక్కావల్సినట్టు ఉంచటానికి యాతన పడేది. మేమిద్దరం కల్సినప్పుడు ఈ విషయాలే మాట్లాడుకునేవాళ్ళం. నేనామెకు నా పద్ధతులన్నీ నేర్పి నేను ఆవిడ బద్ధకాన్ని కాస్త ఒంటబట్టించుకున్నాను.

ఆయన నన్ను ప్రేమగానే చూసేవారు. ప్రేమకు కొలమానం ఏమిటి – పువ్వులు తేవటం, సినిమాలకూ షికార్లకూ తీసుకెళ్ళటమయితే నాకు ప్రేమకేమీ లోటులేదు. అయితే, నాకిష్టమైన కనకాంబరాలు పెట్టుకున్నా, హిందీ సినిమాకు వెళ్దామన్నా ఆయనకు చాలా చిరాకు వచ్చేది. ఆయనకు చిరాకు కలిగించనని నేను పెళ్ళినాడు ఒట్టేసుకున్నాను గదా – అందువల్ల మేం చాలా ప్రేమగా ఉండేవాళ్ళం. మా అత్తమామలు కూడా మంచి వాళ్ళే. పెళ్ళినాటి కట్నం, లాంఛనాలు తప్ప మరేం గొంతెమ్మ కోరికలు కోరలేదు.

అది చాలలేదని నన్నెప్పుడూ సతాయించనూలేదు. వాళ్ళు వేరే ఊళ్ళో ఉండటం వల్ల నాకు కోడంట్రికం లేదు. అంతా హాయిగానే జరిగిపోతోంది.

ఆ రోజు - మా పెళ్ళయి ఏడాది నిండిన రోజు. గడచిన ఏడాదిలో నాకు దొరికిన పందిరినీడ ఎంత చల్లనిదో, ఎంత వెచ్చనిదో పరామర్శించుకుంటూ ఉండగా, ఆయన చొక్కాగుండీలు కుడుతున్న సూది కసుక్కున నా చూపుడు వేలిలో దిగబడింది. "అబ్బా" అని అరవకముందే మా వాకిట్లో పెద్ద కలకలం వినపడింది. నాకు భయం వేసి ఒక్క ఉదుటున బైటికి పెరిగెత్తాను. ఆగిన ఆటో చుట్టూ మనుషులు మూగారు. స్కూటర్ల మీద మనుషులు దిగుతున్నారు. ఆ గుంపులోంచి దారిచేస్తూ మా ఆయనను నలుగురు మనుషులు ఆటోలోంచి కిందకి దించారు. నీరసంగా అడుగులేస్తూ వస్తున్న ఆయన్ని చూడగానే ఏమైందో తెలియకుండానే బావురుమని ఏడ్చాను.

"ఏం లేదమ్మా, ఏం లేదు. మనందరం అదృష్టవంతులం" అంటూ ఒక పెద్దాయన మధుసూదన్‌ని మంచం మీదకు చేర్చాడు. అప్పుడు చూశాను. ఆయన కుడి చేతికి పెద్ద కట్టు. రక్తసిక్తమైన బ్యాండేజి. నాకు కళ్ళు తిరిగాయి. నిస్సత్తువ ఆవరించి నిలబడలేక కుప్పకూలిపోయాను. "ఏమైందీయనకు - నా దేవుడు నాకు దక్కుతాడా?" వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్న నన్ను సముదాయిస్తూ వాళ్ళంతా జరిగిన విషయం చెప్పారు.

ఆయన రోజూ ఫ్యాక్టరీలో నడిపే మెషిన్ పేరు చెప్పారు. ఆ మెషిన్ ఎంత నేర్పరితనంతో నడిపితే వస్తువులు ఉత్పత్తి చేస్తుందో చెప్పారు. ఆయన ఆ పని ఏడేళ్ళుగా ఎంత నైపుణ్యంతో చేస్తున్నాడో చెప్పారు. అయినా, ఇవాళ ఆ మెషిన్ మా ఆయన కుడిచేతి వేళ్ళనెలా కత్తిరించిందో చెప్పారు. అదేమీ ప్రమాదం కాదనీ, చేయవలసిన చికిత్స చేశారనీ. ఇంకా చేయిస్తారనీ చెప్పారు.

మధుసూదన్‌కి విశ్రాంతి, బలమైన ఆహారం కావాలనీ, దానికి ఖర్చు పెట్టమనీ కొంత డబ్బు నా చేతిలో పెట్టారు. వాళ్ళు మా వారు పనిచేసే ఫ్యాక్టరీలోని యూనియన్‌లో పని చేసేవాళ్ళట. దేవతలే నా కష్టంలో నన్నాదుకోటానికి ఈ రూపంలో వచ్చారా అనిపించింది వాళ్ళ మాటలు వింటుంటే. నేను కన్నీళ్ళు తుడుచుకుని ధైర్యంగా మధుసూదన్ చూపుల్లో చూపులు కలిపి, అందరికీ కాఫీలు ఇచ్చేదాకా వాళ్ళు మా ఇంట్లోనే ఉన్నారు. వాళ్ళు వెళ్ళకుండా అలాగే ఆ రోజంతా ఉంటే బాగుండుననిపించింది నాకు. నా కష్టంలో ఆదుకోటానికి నా అన్నదమ్ములు వచ్చి కూర్చున్నట్టే అనిపించింది. వాళ్ళ ధైర్యవచనాలు లేకపోతే నేను ఏమైపోయేదాన్నో. కష్టం కలిగిందన్న స్పృహ కలిగీ కలగకముందే ఆ కష్టంలో మనం ఒంటరిగా లేమనీ, గట్టెక్కించే చేతులు మనచుట్టూ ఉన్నాయనీ తెలవటం ఎంత బాగుంటుందో నాకారోజు అనుభవ మయింది.

వాళ్ళను పంపించి వీధి తలుపు వేసి వస్తుంటే మళ్ళీ నా బాధంతా నా గుండెల్లోకి వచ్చి కూర్చున్నట్లయింది. కానీ, నేను ఏడవలేదు. మళ్ళీ ఏడ్చే అవకాశం మధుసూదన్ నాకివ్వలేదు. నేను లోపలికి వచ్చేసరికి తను ఏడుస్తున్నాడు. తన మొండిచెయ్యి చూసుకుని కుళ్ళి కుళ్ళి ఏడుస్తున్నాడు. నేను ఎక్కడ లేని ధైర్యమూ తెచ్చుకుని, నా కన్నీళ్ళు దిగమింగి ఆయన కన్నీళ్ళు తుడిచాను. తల్లి పసిపాపను అక్కున చేర్చుకున్నట్టు ఆయన్ని అక్కున చేర్చుకుని బుజ్జగించాను. ఎంతో ధైర్యం నూరిపోశాను. వేళ్ళు లేకపోవటం వల్ల ఆయన జీవితంలో ఏ మార్పూ రాకుండా చేసే పూచీ నాదని చెప్పాను. ఆయన ఎంత బేల అయిపోయాడంటే, ఆ వేళ్ళు లేకపోతే ఆయనమీద నా ప్రేమ కూడా తగ్గిపోతుందను కున్నాడు. "ఎంత పిచ్చిగా ఆలోచిస్తున్నారో తెలుసా?" అని మందలించాను. ఆయనెలా వున్నా నా మనిషనీ, నా ప్రేమకు ఇలాంటి పరీక్షలు ఒక లెక్క కాదనీ చెప్పాను. రక్తంతో, మందులతో తడిసిన ఆ చేతికట్టుకి ప్రేమగా, సున్నితంగా నా పెదవులానించి ముద్దు పెట్టుకున్నాను. కానీ, ఆయనకు మరో పెద్ద దిగులు పట్టుకుంది. వేళ్ళు లేకుండా ఆ ఉద్యోగం ఎలా? ఆ ఉద్యోగంలోంచి తీసేస్తే ఏం చెయ్యాలి? అసలే ఉద్యోగమైనా ఎవరైనా ఇస్తారా? నేనెంత ధైర్యం చెప్పినా, ఆయన దిగులు తగ్గలేదు. నిద్రమాత్రలిచ్చి ఆయన్ను నిద్రపుచ్చాను గానీ నేను మాత్రం తెల్లవార్లూ జాగారం చేశాను.

మర్నాడు కబురు తెలిసి మా అత్తమామలు వచ్చారు. మళ్ళీ ఏడుపులు. ఇక ఈ ఏడుపులకంతం లేదా, ఆయన్ని తేరుకోనివ్వరా అనుకుంటుండగా మళ్ళీ యూనియన్ వాళ్ళొచ్చారు. వాళ్ళ రాకతో ఇల్లు కాస్త ధైర్యం తెచ్చుకుంది. ఉద్యోగం గురించి భయపడటానికేమీ లేదన్నారు వాళ్ళు. "నిన్ను ఉద్యోగంలోంచి పంపేసేటట్లయితే మన యూనియన్ దేనికంట"అన్నారు. కాంపెన్సేషన్ విషయం, ఉద్యోగం విషయం - అన్నీ తమకొదిలేసి ఆరోగ్యం చక్కబరుచుకోమన్నారు. ఆయనకెంత ధైర్యం వచ్చిందో చెప్పలేను. నన్ను పిలిచి యూనియన్ నాయకుడిని పరిచయం చేసి ఆయన పాదాలకు నమస్కరించ మన్నారు. నేను కంగారుగానే అయినా మనస్ఫూర్తిగా నమస్కరించాను. అప్పుడాయన కాళ్ళు వెనక్కు లాక్కుని నేనంత పనిచేసినందుకు నొచ్చుకుంటూ కొన్ని మాటలు చెప్పాడు. ఇవాళ మధుసూదన్ ఉద్యోగం నిలబడుతుందంటే కేవలం ఈ యూనియన్, ఈ యూనియన్ నాయకుడి మహత్యం కాదట. ఎప్పుడో నూటపాతిక సంవత్సరాల క్రితం మొదలైన కార్మికుల చైతన్య వికాసం యొక్క ఫలితమట. కార్మికుల ఐక్యత, పోరాటాలు, ఉద్యమాలు లేనప్పుడు ఇలాంటి సమస్యలొచ్చినవాళ్ళు చచ్చిపోవలసిందే తప్ప ఏ ఫ్యాక్టరీ ఉత్పత్తి కోసం ప్రమాదానికి లోనయ్యాడో ఆ ఫ్యాక్టరీ వాళ్ళు ఏమీ పట్టించుకునే వాళ్ళుకాదట. కార్మికులు కలిసికట్టుగా ఉండి ఎన్నో చట్టాలు తెచ్చుకున్నారట. అందుకే

మధుసూదన్ సమస్య తేలికగా పరిష్కారమవుతుందట. ఇంకా ఇంకా కార్మికుల క్షేమం కోసం, యాజమాన్యాలను అదుపులో ఉంచటం కోసమే ఈ యూనియన్లు అని ట్రేడ్ యూనియన్ల గురించి చాలా సేపు చెప్పాడు. ఆయన చాలా నిజాయితీగా చెబుతున్నాడనిపించి నేను చాలా శ్రద్ధగా విన్నాను. నాకు అర్థమైనంత వరకూ మా ఆయనగానీ, ఆయనలా సమస్యలో ఇరుక్కున్న మరింకొకరెవరైనా గానీ ఒంటరిగా ఉండనవసరం లేదనీ, వాళ్ళకు అండగా యూనియన్ ఉందనీ ఆయన చెబుతున్నాడనిపించింది. అది నాకూ, మా ఆయనకూ కొండంత ధైర్యాన్నిచ్చింది.

నెల రోజులలో ఆయన చెయ్యి నయమయింది. కట్టు విప్పించుకుని వచ్చిన మొదటి రోజు రాత్రి ఆ మొండిచెయి నా శరీరాన్ని తాకుతుంటే నా ఒళ్ళు జలదరించిన మాట నిజమే గానీ, అతికొద్ది సమయంలో ఆ జలదరింపును పులకరింతగా చేసుకున్నాను. ఆ మొండి చేతిని ప్రేమావేశంతో ముద్దులాడాను. యూనియన్ వాళ్ళ పట్టుదలతో ఆయనకు సహాయంగా ఒక అసిస్టెంట్‌ని వేశారు. కాంపెన్సేషన్‌గా మాత్రం పదివేలిచ్చారు. ఉద్యోగంలో ఏ మార్పు లేదు కనుక అంతకంటే ఎక్కువ ఇచ్చేది లేదన్నారు. యూనియన్ వాళ్ళు ఇక దానిమీద వివాదం వద్దు, వాళ్ళిచ్చిన దానితో తృప్తిపడదాం అన్నారు. ఆయనా అంగీకరించారు. నాలుగు నెలల్లో మళ్ళీ మా పాత జీవితం మాకు తిరిగొచ్చి నట్టయింది. అప్పుడే నేను గర్భవతిననే అనుమానం వచ్చింది. ఆ అనుమానం ఇంకో నెలలో రూఢి అయింది. డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్ళి చెబితే ఆమె పరీక్ష చేసి, బరువు చూసి టానిక్కులు రాసిచ్చింది. ఆ తర్వాత రెండు నెలలూ ఆయన నన్ను ఎంతో అపురూపంగా చూసుకున్నారు. నాకు కావాల్సినవన్నీ కొనిచ్చారు. పాలూ, పళ్ళూ తినమని పదే పదే చెప్పారు.

నాకు లెక్క ప్రకారం మూడు నెలలు నిండాయి. ఆ రోజు సాయంత్రం తలంటు పోసుకుని జుట్టు చిక్కు తీసుకుంటున్నాను. హఠాత్తుగా పొత్తికడుపులో విపరీతమైన నొప్పి వచ్చింది. ఏంచెయ్యాలో తెలియలేదు. ఓర్చుకుందామని చూశాను కానీ, బాగా సెగ తగుల్తున్నప్పటి అన్నం పొంగులాగా పైకి బుస్సున తన్నుకొస్తోంది. కడుపంతా కుతకుత ఉడికిపోతోంది. ఇక నావల్ల కాదనిపించింది. మా పక్కింటామెను కేకేశానని నాకు లీలగా గుర్తు. ఆమె రావటం, ఆమెతో నేను ఏం చెప్పానో, ఎలా చెప్పానో ఇవేవీ నాకు గుర్తులేవు. స్పృహతప్పి పడిపోయాను. మళ్ళీ నేను కళ్ళు తెరిచేసరికి ఆస్పత్రిలో ఉన్నాను. నా చుట్టూ మా వాళ్ళంతా ఉన్నారు. మా అమ్మానాన్నలు వచ్చారంటే నాకేమై ఉంటుందా అని భయమేసి చూస్తే నా ఒక చేతికి సెలైను, రెండో చేతికి రక్తమూ ఎక్కిస్తున్నారు. పొట్ట పచ్చిపుండులా ఉంది. తర్వాత నాకు కాస్త ఓపిక వచ్చాక అమ్మ నాకు

మెల్లగా చెప్పింది. నా బిడ్డ గర్భసంచిలో పెరగలేదట. గర్భసంచికి ముందుండే ట్యూబులో పెరిగిందట. అదేమిటో, అలా ఎలా జరిగిందో నాకప్పుడేమీ అర్థం కాలేదుగానీ, జరగరానిది జరిగిందని మాత్రం తెలిసింది. ఆ పెరిగే అండం పగిలి నా పొత్తి కడుపు లోపలంతా రక్తపు మడుగైపోయిందట. డాక్టర్లు ఆపరేషన్ చేసి, లోపలంతా శుభ్రం చేసి మళ్ళీ కుట్టటానికి ఆరుగంటలపైగా పట్టిందట. ఆ ఆపరేషన్ వల్ల నాకు మరి పిల్లలు పుట్టే అవకాశంలేదట. "ఎలాగైతేనేం ప్రాణాలతో బతికి బైటపడ్డావు. మరి ముందు జీవితం ఏం కానుందో" అంది అమ్మ. నాకా మాటలు చాలా చిత్రంగా తోచాయి. అయినా, ఒకసారి నా స్థితి పరామర్శించుకునే ప్రయత్నం చేశాను.

పెద్ద ప్రళయం తర్వాత కూలిపోయిన కొంపలా ఉన్నాననిపించింది నన్ను నేను చూసుకుంటే. సాయంత్రం మధుసూదన్‌ని చూస్తూనే దుఃఖం పట్టలేకపోయాను. "ఊ- ఇంక ఏడ్చి ఏం లాభం? మన తలరాత అలా ఉంది" అన్నాడాయన నిష్ఠూరంగా. నా కొచ్చిన ఈ ఆపదకు ఆయన తల్లిడిల్లిపోతాడనుకున్నాను. నా తల నిమురుతాడను కున్నాను. నా కన్నీళ్ళు తుడుస్తాడనుకున్నాను. "నేనున్నాను నువ్వెందుకు ఏడుస్తావని" నా చెయ్యి పట్టుకుంటాడను కున్నాను. ఇవేమీ లేకపోగా అతని కళ్ళల్లో నా మీద నిష్ఠూరం గూడు కట్టుకోవటం ఎందుకో నాకర్థం కాలేదు.

"నువ్వు పిల్లల్ని కనవని మీ అత్తగారికి నీ మీద నిష్ఠూరంగా ఉంది" అని మర్నాడు సాయంత్రం మా అమ్మ చెప్పేదాకా నాకు ఆయనలా ఎందుకున్నారో అర్థంకాలేదు, అర్థమయ్యాక అంతులేని భయం వేసింది. "అమ్మా-ఎట్లాగే-నేనేం చెయ్యనే" అన్నాను బెదిరిపోతూ. "ఏం చేస్తావు? ఎంత పాడు బతుకైపోయింది. బిడ్డనెత్తుకునే అదృష్టం లేకపోయె, ఇక వాళ్ళేం అన్నా భరించటం తప్ప ఏం చేస్తాం" అని అమ్మ నిస్సహాయతతో కూడిన నిష్ఠురత్వంతో ఏడవడం మొదలు పెట్టింది.

నాకు కన్నీళ్ళు కూడా రానంతగా భయం వేసింది. ఆ భయంలో నాకు అర్థమైందేమి టంటే నేను ఒంటరిదాన్ని. నాకొచ్చిన ఈ కష్టంలో నాతో పాటు సానుభూతి చెందటానికి ఎవరూ సిద్ధంగా లేరు. వీళ్ళందరికీ ఇక పిల్లల్ని కనలేననే విషయం తప్ప, నాకు జరిగిన ఘటన ముఖ్యమనపించటంలేదు. ఆఖరికి మా అమ్మతో సహా దిగులంతా పుట్టని, పుట్టలేని పిల్లల గురించే. ఇప్పటి నా బాధ, నేను కోలుకోవల్సిన స్థితి, నేనూ, నా శరీరం పొందుతున్న ఈ అనుభవం – వీటి గురించి ఎవరికీ శ్రద్ధలేదు. ఆసక్తిలేదు.

"ఎంత గండం గడిచిందమ్మా" అని హాస్పిటల్లో ఆయా అంటుంటే, "ఎవర్ని ఉద్ధరించ డానికీ? మోడల్లే వాడికి పడి ఏడవటానికి కాకపోతే ఎందుకు బతికినట్టు" అని గొణుక్కుంది మా అత్తయ్య.

పిల్లలు పుట్టకుండా ఉండడం నాకు కూడా బాధేననీ, నాకు కూడా లోటేననీ గుర్తుకు రానంతగా నా వల్ల మధుసూదన్‌కి వచ్చిన కష్టం పెరిగిపోయింది. అతనికి పిల్లలు లేకుండాపోతారు. అతని వంశం, అతని ఇంటిపేరు, అతని ఆస్తీ ఇవన్నీ నిష్ఫలమవు తున్నాయి. దానంతటికీ కారణం నేను. అందరూ ఈ రకంగానే ఆలోచిస్తున్నారు. నాకు వైద్యం జరుగుతోంది. మందులిస్తున్నారు కానీ, అన్నీ యాంత్రికంగా జరుగుతున్నాయి. నన్నొక పనికిరాని యంత్రంలా చూస్తున్నారు. మా ఇంట్లో పనికిరాకుండా అందరికీ అడ్డం వస్తూ పడివున్న పాత కుట్టుమిషన్‌ని విసుక్కుంటున్నట్టు విసుక్కుంటున్నారు.

నేను హాస్పిటల్ నుంచి ఇంటికి వచ్చాను. అమ్మానాన్నలు పనులున్నాయని వెళ్ళి పోయారు. వాళ్ళు నన్ను తమ వెంట తీసుకువెళ్ళటానికి భయపడుతున్నట్టు కనిపించారు. ఎందుకో నాకర్థం కాలేదు. వాళ్ళు నన్ను తీసుకెళ్ళనందుకు మా అత్తయ్య ఎన్నో నిష్ఠూరాలాడింది. ఈ గొడవంతటిలో మా ఆయన ప్రవర్తన నన్ను మరీ బాధించింది. నేనెందుకూ పనికిరానిదాన్నని ఆయన ఎలా అనుకుంటారు. పిల్లల కోసమేనా నన్ను పెళ్ళాడింది. స్నేహం, ప్రేమ, సాహచర్యం వీటికి అర్థమేలేదా? ఇన్నాళ్ళలాగానే నేను ఆయన చెప్పే కబుర్లు వింటూ, ఆయనకు కావల్సినవన్నీ అమర్చిపెడుతూ, ఆయనకు విశ్రాంతిని, సుఖాన్నీ ఇస్తూ ఆయనతో సినిమాలకూ, షికార్లకూ వెళుతూ ఉండకూడదా? అలా ఉండటానికి ఏమిటి అభ్యంతరం? పిల్లలు లేని ఆడవాళ్ళు ఎవరున్నారా అని గుర్తుతెచ్చుకున్నాను. వెంటనే రుక్మిణత్త గుర్తొచ్చింది. ఆమెకు పిల్లలు లేరు. ఆమెకు నలభై ఏళ్ళు వచ్చేంతవరకూ పిల్లలకోసం ఎన్నో ప్రయత్నాలు చేశారు. మొక్కని దేవుడులేడు. చూడని డాక్టరులేడు. పరీక్షలు, ఆపరేషన్‌లు, మందులూ ఒకపక్కా, పూజలూ, వ్రతాలూ, నోములూ మరోపక్కా ఆమె జీవితమంతా ఆక్రమించేశాయి. ఆమె ఆలోచనలూ, పనులూ, ధ్యాస అంతా పిల్లల కోసమే. ఆమెను అందరూ జాలిగా చూసేవాళ్ళు. చివరకు పిల్లలు పుట్టరని తీర్మానించుకున్నాక మా మామయ్య తన తమ్ముడి కొడుకుని తెచ్చి పెంచుకున్నాడు. ఏమైనా పిల్లలులేని ఆడదానికి కష్టాలు తప్పవు.

అయితే, పెళ్ళి పిల్లల కోసమేనా? ఆడది పుట్టి పెరిగేది పిల్లల్ని కనడం కోసమేనా? మగవాడికి పిల్లల్ని కనివ్వటమేనా ఆడదాని జన్మ సాఫల్యం? ఆడదంటే ఒక గర్భసంచి, రెండు ఓవరీలేనా? అవి లేని నేనెందుకూ పనికిరాని దాన్నేనా?

ఆలోచించిన కొద్దీ నాకు తెలిసిన స్త్రీలలో ఎవరూ శాంతిగా లేరని అర్థమవుతోంది. కట్నం ఇచ్చి నేను పెళ్ళి చేసుకోగలిగాను గానీ, నా స్నేహితుల్లో కొందరు కట్నాలివ్వలేక పెళ్ళి కాకుండా ఉండిపోయారు. పెళ్ళికాక పోవటం వల్ల అందరూ చిన్నచూపు చూస్తుంటే

భరించటానికి చాలా యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఇచ్చిన కట్నం చాలలేదనే అత్తింటి ఆరళ్లు భరించలేక నిర్మల, సరోజ ఆత్మహత్య చేసుకున్నారు. కమలను భర్తే చంపేశాడు. ఇద్దరినీ ఆడపిల్లలనే కన్నందుకు మా పక్కింటావిడ ఎంత చిత్రహింసో అనుభవిస్తోంది. ఇన్నాళ్ళూ వీటన్నిటికీ నేనెందుకింత గుడ్డిగా ఉన్నాను? దేశమంతా స్త్రీల ఆర్తనాదాలతో మారు మోగుతుంటే నేను అనురాగ దాంపత్యం గురించీ, ప్రేమనిండిన ఇల్లు గురించీ ఎలా కలలు కన్నాను? నాలాంటి లక్షలాది అజ్ఞానులు అలాంటి కలలు కంటూ, ఎక్కడా దొరకని ఆ ప్రేమకోసం వాళ్ళ రక్తాన్ని ఎలా ధారపోస్తున్నారు. ఎందుకిదంతా ఇలా జరుగుతోంది? ఈ ప్రశ్నలు నన్ను వేధిస్తున్నాయి.

ఇలా రోజులు గడుస్తున్నాయి. ఒకరోజు మా అత్తయ్య నామీద హఠాత్తుగా దాడి మొదలుపెట్టింది. నా మూలంగా ఆమె కొడుక్కి శాంతిలేకుండా పోతోందట. చిక్కి శల్యమవుతున్నాడట. దిగులుతో కుంగిపోతున్నాడట. ఇది పెద్ద అబద్ధం. ఆయన నాతో ముభావంగా ఉంటున్నాడు తప్పితే మిగిలిన విషయాల్లో శుభ్రంగా ఉంటున్నాడు. ఆఫీసులో పనితగ్గింది. ఆరోగ్యం బాగుంది. కాస్త లావయ్యాడు. చిక్కి శల్యమవుతున్నది నేను. అలాంటిది మా అత్త ఈ దాడి నామీద ఎందుకు ప్రారంభించిందో తెలియలేదు. క్రమంగా ఇరుగు పొరుగు ఆడవాళ్ళు కూడా వచ్చి మా అత్తతో కలిసి మా ఆయన దిగులు గురించీ, చిక్కిపోవడం గురించి మథనపడడం ప్రారంభించారు. నేను ఒంటరిగా ఉన్నాను. ఒక్కదాన్నే కుమిలిపోతున్నాను. ఒకరోజు మా అత్త పరోక్షంగా కాక స్పష్టంగా తన అభిప్రాయం చెప్పింది. మా ఆయనకు వేరే పెళ్ళి చేస్తుందట. నేను భయంతో కంపించిపోయాను. సరిగా చూసినా, చూడకపోయినా నా ఇంట్లో నేనెలాగో పడి ఉంటున్నాను. నన్ను నా ఇంట్లోంచి పంపి, ఆయనకు పిల్లల్ని కంటానికి మరో ఆడదాన్ని తెస్తారట. నా భర్తనడిగితే "అమ్మ మనవలు కావాలంటోంది ఏం చెయ్యను" అన్నాడు కానీ, వాళ్ళమ్మను రెచ్చగొట్టింది ఈయనే అని అర్థమయింది ఆయన ధోరణి చూస్తే. "ఏం చేస్తారయితే" అనడిగితే నాకు విడాకులిచ్చి వేరే పెళ్ళి చేసుకుంటానన్నాడు. మొదటి మామూలుగా మొదలైన ఈ మాటలు చివరికి బెదిరింపులలోకి దిగాయి. నా అంతట నేను మర్యాదగా విడాకులిచ్చానా సరే లేకపోతే ఏ పద్ధతుల్లో విడాకులు తీసుకోవాలో తెలుసంటూ కొన్ని పద్ధతులు చెప్పాడు. అవి వింటే నాకు ఒణుకు పుట్టుకొచ్చింది.

మా అమ్మానాన్నలను పిలిపించారు. నన్ను తీసుకుపొమ్మన్నారు. వాళ్ళు నిస్సహాయంగా తలవంచటం తప్ప మరేం చెయ్యలేకపోయారు. నేనీ ఇంట్లోంచి వెళ్ళిపోవాలిట. ఇది నా ఇల్లు కాదట. అతనికి ఎవరు పిల్లల్ని కంటే ఆమె ఇల్లట. పెళ్ళినాడు చెప్పిన పవిత్రమైన మాటలకు అర్థం అతని వంశాన్ని పెంచినప్పుడేనట.

అంటే అతనికి పిల్లల్ని కనిపెంచే ఉద్యోగమిది. యాభైవేల రూపాయల లంచంగా ఇచ్చి కొనుక్కున్న ఉద్యోగమిది. ఆ ఉద్యోగానికి పనికిరాకుండా పోయాను గాబట్టి నన్ను తీసేసి వేరేవాళ్ళను పెట్టుకుంటాడు. ఇదీ అసలర్థం పెళ్ళికి. దాన్ని దాచి, మధ్యపెట్టి ప్రేమ, అనురాగం, దాంపత్యం – ఎందుకీ మోసం? ఎందుకంటే ఉద్యోగమంటే హక్కు లడుగుతారు. ప్రతిఫలం అడుగుతారు. బోనస్సు లడుగుతారు. ఇది దాంపత్యమంటే, ఇది పాతివ్రత్యమంటే, ఇది మాతృత్వమంటే ఒళ్ళు విరుచుకుని సేవలు చేస్తారు. ఏమీ అడక్కుండా ఇచ్చినదాంతో తృప్తిపడతారు.

మంచివాడై కాస్త ప్రేమ చూపించాడా, నెత్తిన పెట్టుకుని ఊరేగుతారు. అదీ ఇదీ కావాలని పోరితే గయ్యాళి అనే పేరెక్కడ వస్తుందో నన్న భయంతో ఉంటారు. ఇన్ని లాభాలుండగా దీన్ని పెళ్ళి అనక ఉద్యోగమనో, వ్యాపారమనో ఎందుకంటారు?

ఇది అర్థమైనకొద్దీ నాకోపం పెరుగుతోంది. ఇది అన్యాయం అని ఎలుగెత్తి అరవాలని ఉంది. అన్నింటికంటే ఆశ్చర్యం నా ఒంటరితనాన్ని గురించి, నాకొక కష్టమొస్తే పంచుకుని నాకు అండగా ఉండటానికి ఎవరూ లేరేం? నాతోటి ఆడవాళ్ళకు కూడా నా బాధ అర్థంకావటంలేదెందుకు? ఆ రోజు మధుసూదన్ ఫ్యాక్టరీలో పనిచేస్తూ వేళ్ళు నరుక్కుని వస్తే ఎంతమంది యూనియన్ వాళ్ళొచ్చారు? ఎంత ధైర్యం చెప్పారు. యజమానుల దగ్గర వైద్యానికయ్యే డబ్బు తెచ్చిచ్చారు. మేమంతా నీకండగా ఉన్నామన్నారు. మాకు కష్టం వస్తే నువ్వురావా అన్నారు. మనమంతా ఒకటన్నారు. తిరిగి అదే ఉద్యోగం నిలిచేలా యాజమాన్యంతో పోట్లాడారు. కాంపెన్సేషన్ వచ్చేవరకూ కాళ్ళరిగేలా తిరిగారు. నాకు సైతం ధైర్యం చెప్పారు. అదంతా ఎంత బాగుంది. ఆయన దిగులు, వేదన ఒక్క రోజులో ఎలా మాయమయ్యాయి. ఉత్పత్తి కార్యక్రమంలో ఉన్నప్పుడు పనికిరాకుండా పోయినందువల్ల ఆ చేయి ఎన్ని రాయితీలు పొందింది. ఎంత సహకారం ఆ చేతిచుట్టూ వెల్లివిరిసింది. దాని వెనక ఎంత చరిత్ర ఉంది. ఎన్ని పోరాటాలూ, ఉద్యమాలూ ఉన్నాయి.

మరి నేను బిడ్డను కనబోతూ, ఆ పనిలో అనుకోకుండా యాక్సిడెంటల్‌గా ఒక ప్రమాదానికి గురైతే నాకీ ఒంటరితనమేమిటి? బహుశా నాకు జరిగిన ప్రమాదానికి కూడా ఆయనే కారణం కావచ్చు. ఆ కణం కలవకపోతే నా అండం ప్రతి నెలా విడుదలైనట్లే విడుదలై నిష్ఫలంగా రాలిపోయేదేమో. అతని కణమొకటి కలవటం వల్ల నా శరీరం శిథిలమయింది. ఒక ముఖ్యభాగం నా శరీరంనుంచి కత్తిరించబడింది. నా నెత్తిన గొడ్రాలనే పెద్దనింద పడింది. ఇదంతా బిడ్డను కనేక్రమంలోనే జరిగింది. భవిష్యత్తులో ఫ్యాక్టరీ యంత్రాలు నడిపో, బ్యాంకుల్లో లెక్కలు రాసో, ప్రాజెక్టులు కట్టో,

వైద్యం చేసో సమాజానికి ఉపయోగపడే ఒక బిడ్డను కనే క్రమంలోనే జరిగింది. సంతానాన్ని ఉత్పత్తి చేసే పనిలోనే జరిగింది.

అయినా నాకే రాయితీలూలేవు. నాకెవరి సహకారమూ లేదు. నా ఉద్యోగంలోంచి నన్ను తీసేశారు. నన్ను ఓదార్చేవారూ, నాకు ధైర్యంచెప్పేవారూ లేరు. నేను ఒంటరిగా ఉన్నాను. ఎందుకు? ఎందుకు? ఎందుకు? నా ఒంటరితనం వెనక ఉన్న కుట్ర ఎలా మొదలయింది? ఆడవాళ్ళందరూ ఒకటిగా ఎందుకులేరు? తల్లులుగా, భార్యలుగా, కూతుళ్ళుగా, అత్తలుగా, కోడళ్ళుగా, ఆడబిడ్డలుగా ఎందుకు విడిపోయారు. ఎవరు విడగొట్టారు? దాంపత్యం పేరిట, మాతృత్వం పేరిట ఎందుకింత మోసం చేస్తున్నారు? ఈ మోసం ఎవరికేలాభాలను ఆర్జించి పెడుతుంది? ఇది తెలుసుకోవాలి. ఒక పిడికిలిలా బిగుసుకోకుండా ఆడవాళ్ళు మొండిచేతుల్లా ఒకరొకరే ఎందుకైపోయారో తెలుసుకోవాలి.

నాలాగే ఆక్రోశించేవారూ, ఆత్మహత్యలకు తరమబడుతున్న వారూ ఎందరో - వారందరితో కలవాలి. అదే నా జీవిత గమ్యమని ఇవాళ నాకు నిశ్చయంగా తెలిసిపోయింది. నా జీవిత సాఫల్యం నా మాంగల్యంలో లేదు. నా పతి సేవల్లో లేదు. నేను కనలేని సంతానంలో లేదు. నా తోటి స్త్రీలందరితో చేయికలపటంలోనే ఉంది.

డిసెంబర్ - జనవరి 1992

ఇండియా టుడే